

focus@ongewervelden.2

februari 2007

2de focus@ongewervelden 2007

Hebben jullie in januari ook een **Atalanta**, **Dagpauwoog** of zelfs een **Kolibrievlinder** gezien? Mooie uitzonderlijke waarnemingen voor deze tijd van 't jaar! In februari kunnen we uitkijken naar een **Perentak** maar toch blijft het een minder actieve periode met weinig nieuwtjes uit de ongewervelde dierenwereld. De wintermaanden zijn dan ook de ideale periode voor studiedagen en cursussen. En dat wordt de hoofdbrok van deze nieuwsbrief.

Volgende thema' s komen aan bod in deze focus@ :

- **Dier van de Maand: de Perentak (*phigalia pilosaria*)**
- **nachtvlindergids**
- **vlinderstudiedag**
- **8ste Brakona contactdag**
- **10de Ankona ontmoetingsdag**
- **Week van de Bij en de Bloem**
- **LHB dag 2007: excursies gevraagd**
- **cursus ongewervelden te Holsbeek**
- **de activiteitenkalender**
- **varia**

Dier van de maand: de Perentak (*phigalia pilosaria*)

Tekst: Wim Veraghtert
Foto: Adriaan Peeters

Wie nachtvlinders kijkt, moet er op tijd bij zijn. Voor je het weet is de vliegperiode van de vroegste soorten gepasseerd. Dat geldt zeker voor die van de Perentak.

Vroege piek

Van alle voorjaarssoorten piekt de Perentak het eerst: in de **tweede helft van februari en de eerste helft van maart** kan je hem te zien krijgen. De zachte temperaturen rond de jaarwisseling zorgden ervoor dat tijdens de eerste week van 2007 al actieve Perentakken werden waargenomen. De Duitse naam 'Schneespanner' liegt er dan ook niet om.

Wie in die periode (vooral februari) nachtvlinders lokt met een lamp, krijgt vaak niet veel anders dan Perentakken te zien. Late exemplaren krijg je eind maart nog wel eens te zien. Maar dan zit het er voor de imago's van de Perentak weer op. De laatste jaren wordt echter ook een handvol Perentakken in het najaar waargenomen (november). Wellicht gaat het om dieren die reageren op een veranderend klimaat.

De rupsen –vanwaar de Nederlandse naam is afgeleid- zie je in de maanden april-juni. Je vindt ze op eik, wilg, beuk, hazelaar en andere loofbomen. De Perentak brengt (het begin van) de winter door als pop.

Grijze bontjas

Van de meer dan 300 soorten spanners die in België voorkomen is de bruin- of groengrijze Perentak één van de pluizigste. Het sterk behaarde borststuk deelt de soort met enkele andere spanners die eveneens in het vroege voorjaar vliegen, zoals de Voorjaarsspanner en de Dunvlerkspanner. Deze beharing is een aanpassing aan de lage temperaturen van de wintermaanden. De weinig opvallend gekleurde Perentak verschilt van de Voorjaarsspanner (*Apocheima hispidaria*) door zijn bredere vleugels en het ontbreken van duidelijke donkere dwarslijnen. De Dunvlerkspanner (*Lycia hirtaria*) lijkt oppervlakkig wel een beetje op de Perentak, maar opnieuw zit het verschil in de donkere dwarslijnen (aanwezig bij Dunvlerkspanner). Bovendien vliegt de Dunvlerkspanner iets later op het jaar (april).

Energiebesparing

Opvallend is dat de **vrouwtjes van de Perentak niet kunnen vliegen**, om de simpele reden dat hun vleugels tot rudimentaire stompjes gereduceerd zijn. Ook dit is een aanpassing aan de lage temperaturen van de voorjaarsmaanden. Nachtvlinders verbruiken immers veel energie door te vliegen. In maanden met koude temperaturen én een beperkt voedselaanbod is het dus belangrijk zoveel mogelijk aan energiebesparing te doen.

Vandaar dat enkel de mannetjes over een goed ontwikkeld vliegvermogen beschikken. Wanneer de vrouwtjes ontpopt zijn, verspreiden ze soortspecifieke lokstoffen (feromonen) die door de rondvliegende mannetjes worden opgepikt. De grote moleculen van de feromonen zorgen ervoor dat ze als een letterlijke leidraad kunnen fungeren. Op die manier vindt het mannetje een partner, zonder dat die laatste hiervoor energie heeft moeten verbruiken.

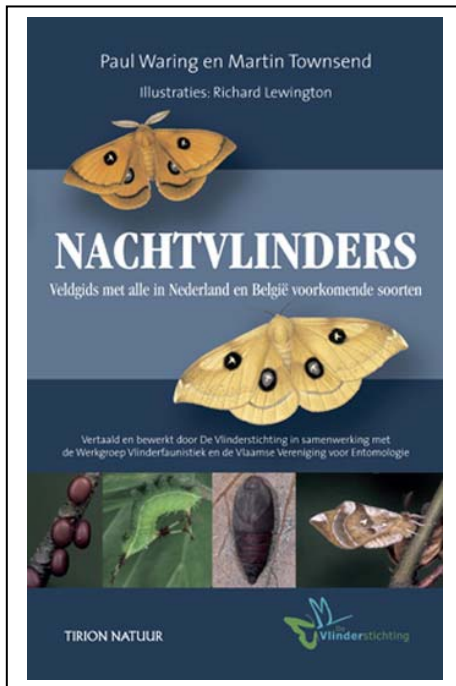
Soorten met vleugelloze vrouwtjes zijn vrijwel uitsluitend beperkt tot het vroege voorjaar en het late najaar (bijv. ook Kleine wintervlinder – *Opheroptera brumata*).

Vrouwtjes van de Perentak kan je dan ook enkel te zien krijgen door 's avonds, gewapend met een zaklamp, het bos in te trekken en stammen van loofbomen (vnl. eiken, de belangrijkste waardplant van deze soort), af te speuren.

Verspreiding

De Perentak komt zowat over heel Vlaanderen voor en wordt als **vrij algemeen** beschouwd. In bosrijke gebieden is het een algemene verschijning. Gezien de vroege vliegperiode is het een soort die snel over het hoofd gekeken wordt.

Nachtvlindergids opnieuw verkrijgbaar

Het boek "Nachtvlinders. Veldgids met alle in Nederland en België voorkomende soorten" dat vorig jaar verscheen, bleek al snel uitverkocht.

Bij de Vlinderstichting is men na dit onverhoopt succes niet bij de pakken blijven zitten en inmiddels is een tweede druk van het werk op de markt.

In deze tweede druk werden enkele kleine foutjes van de eerste druk verbeterd. Behalve paginaverwijzingen zijn er ook twee inhoudelijke aanpassingen: zo stond in de eerste druk het (recent ontdekte) palpenkenmerk dat Piramidevlinder (*Amphipyra pyramidea*) en Schijnpiramidevlinder (*A. berbera*) van elkaar onderscheidt, foutief uitgelegd. Bij de Hoornaarvlinder (*Sesia apiformis*) bleek er een klein foutje in de soortbeschrijving geslopen te zijn.

Zowel in de eerste als tweede druk had bij een beperkt aantal soorten de kwaliteit van de tekening misschien beter gekund (de grasuilen van het geslacht *Mythimna* en bijv. het Eikenuiltje (*Dryobotodes eremita*))

Vermeld dient ook dat niet altijd alle variëteiten van soorten worden afgebeeld (Skinner (1998) is op dat vlak vollediger). Zo komt bv het Naaldboombeertje (*Eilema depressa*) ook voor in een donkere vorm die niet staat afgebeeld. Deze vorm lijkt nogal op Plat beertje (*Eilema lurideola*), maar bezit grijze in plaats van lichte (gele) achtervleugels. Over de mogelijke verwarring wordt in het tekstgedeelte helaas met geen woord gerept.

Afgezien van deze kleine verbeteringen/opmerkingen valt vooral de **uitzonderlijk hoge kwaliteit van de nachtvlindergids** op te merken. Zowel de tekst als de meeste tekeningen zijn uitmuntend. Voor beginners is het ook veel handiger de verschillende soorten op naam te kunnen brengen aan de hand van de natuurlijke houding waarin de vlinders weergegeven worden.

Kortom dit boek is een echte aanrader en een onontbeerlijke gids voor iedereen die ook maar een beetje in nachtvlinders geïnteresseerd is.

Referenties:

WARING P. & TOWNSEND, M. 2006. Nachtvlinders. Veldgids met alle in Nederland en België voorkomende soorten. Tirion Natuur, Baarn.

SKINNER, B. 1998. Colour identification guide to moths of the British Isles (Macrolepidoptera). VikingBooks.

Op de website van de Vlinderstichting kan een pdf-bestand met **errata eerste druk** gedownload worden: www.vlinderstichting.nl
of specifiek: <http://www.vlinderstichting.nl/pdf/erratanachtvlindergids.pdf>

Vlinderstudiedag

zaterdag 10 maart 2007

Katholieke Hogeschool Mechelen (Campus De Ham)

Adres: Raghenoplein 21bis, Mechelen

Programma

09u30 Ontvangst

10u00 Speelt Vlaanderen ook haar gewone dagvlinders kwijt? Tendensen en verklaringen
Hans Van Dyck, Universit  catholique de Louvain en Vlinderwerkgroep

10u30 Dagvlinders in de bossen van de Lage Kempen

Dries Gorissen, Agentschap voor Natuur en Bos en Vlinderwerkgroep

11u00 Koffiepauze

11u30 Monitoring van het Gentiaanblauwtje in het Hageven

Ghis Palmans, Natuurpunt vzw

12u00 Start van de nieuwe vlinderatlas: wat, waarom en hoe?

Dirk Maes, INBO

12u30 Middagpauze en bezoek stand "Vlinderatlas"

14u00 Project "Landelijke tuinvlinders"

Wouter Vanreusel, Natuur.Studie vzw

14u10 Gemeenten adopteren Limburgse soorten

Joep Fourneau, Regionaal Landschap Lage Kempen vzw

14u20 De Bruine vuurvlinder herontdekt!

Koen Berwaerts, Natuurstudiewerkgroep Natuurpunt vzw regio Hagelandse Heuvelstreek en Vlinderwerkgroep

14u30 Kleine pages en natuurbeheer

Kars Veling, Vlinderstichting, NL

15u00 Koffiepauze

15u30 Vlinders in the picture

Annette Van Berkel, Vlinderstichting, Nederland

15u50 Een nachtje met vlinders in de buik

Maarten Jacobs en Wim Veraghtert, Natuurpunt vzw

16u10 Nachtvlinders in landbouwgebied: valt het tij te keren?

Thomas Merckx, University Oxford, UK

16u30 Receptie

18u00 Einde

Met de trein:

Campus De Ham kan je makkelijk per spoor bereiken vanuit het station van Mechelen Centraal of Mechelen Nekkerspoel.

-Mechelen Centraal:

Kies de uitgang "centrum" (kant van perron 1); buiten gekomen naar rechts stappen voorbij de bussen; altijd rechtdoor (je stapt voorbij een reisbureau en kantoren); op het einde rechts de voetgangersbrug over en de Leuvensesteenweg nemen; aan de andere kant van de steenweg, vijf meter verder, twee keer naar rechts gaan, en zo kom je op de Zandpoortvest.

-Mechelen Nekkerspoel:

Kies de uitgang "centrum" (kant van perron 1); buiten gekomen naar links stappen, langs de voetgangersbrug over de Dijle; aan de verkeerslichten oversteken; aan de overkant terug de straat (Keizerstraat) oversteken; altijd rechtdoor en na 200m kom je aan de campus.

Met de wagen:

-Vanuit Brussel: E19, Brussel - Antwerpen, afrit Mechelen Zuid: aan het rondpunt aan Technopolis, rechtdoor en de brug over; aan de verkeerslichten rechtdoor en nog een brug over; aan het rondpunt voor het NMBS-station, de grote baan volgen en de Hendrik Consciencestraat inrijden; aan de verkeerslichten rechts en aan het volgende verkeerslicht rechtdoor. De campus ligt aan de rechterkant van de baan.

-Vanuit Antwerpen: E19, Antwerpen – Brussel, afrit Mechelen Noord: richting Centrum volgen; aan alle verkeerslichten rechtdoor; aan het kruispunt Nekkerspoel, richting Leuven volgen; nog 300 meter.

Inschrijving

Inschrijven is noodzakelijk. Het inschrijvingsgeld bedraagt € 5 (broodjesmaaltijd en koffie inbegrepen). Dit bedrag kan je ter plekke betalen. Inschrijven doe je bij Wouter Vanreusel, Natuurpunt vzw, wouter.vanreusel@natuurpunt.be, tel 015/29.72.13 (kantooruren), Coxiestraat 11, 2800 Mechelen.

Deze studiedag wordt financieel gesteund door het
Agentschap voor Natuur en Bos en het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek

Achtste Brakona-Contactdag

Op **zaterdag 3 februari** vindt in het **Hendrik Consciencegebouw**, Koning Albert II-laan 15, **1210 Brussel**, de achtste Brakona-contactdag plaats, een samenwerking tussen de **Provincie Vlaams-Brabant**, de **Vlaams-Brabantse Koepel voor Natuurstudie**, **Natuurpunt Studie** en het **Agentschap voor Natuur en Bos**.

Het exacte programma kan je vanaf maandag 22 januari raadplegen op de websites van Natuurpunt en Vlaams-Brabant.

Het Consciencegebouw ligt vlakbij het Brusselse Noordstation en is dus erg makkelijk bereikbaar.

Deelname aan deze contactdag kost € 5,00 (ter plaatse te betalen, broodjesmaaltijd inbegrepen), maar er wordt met aandrang gevraagd om uw deelname op voorhand te bevestigen bij Kelle Moreau, 015/77.01.61 (kantooruren) kelle.moreau@natuurpunt.be

ANKONA: tiende ontmoetingsdag

Zaterdag 10 februari 2007 organiseert ANKONA, de **Antwerpse KOepel voor NATuurstudie**, voor de tiende keer haar jaarlijkse ontmoetingsdag. Deze 10de editie staat in het teken van 'Biodiversiteit en langdurig natuuronderzoek in de provincie Antwerpen'.

De ANKONA ontmoetingsdag vindt plaats in het **provinciehuis te Antwerpen**. Iedereen die zich nauw betrokken voelt bij de natuur en op de hoogte wil blijven over recente natuurstudies in de provincie Antwerpen kan gratis deelnemen aan deze ontmoetingsdag.

Meer informatie over de bereikbaarheid en over het inschrijven kan je vinden op de website van de Provincie Antwerpen.

Week van de Bij en de Bloem

Deze **themaweek**, welke in Nederland en Vlaanderen gelijktijdig plaatsvindt, is vastgelegd voor **oktober 2007**. Er bestaan nu reeds plannen voor een goed geïllustreerde tentoonstelling op diverse locaties. Tevens zal op dezelfde locaties de lessenreeks 'Inleiding tot de bijenteelt' georganiseerd worden.

Bedoeling is vooral meer belangstelling te wekken voor de imkerij.

Een **1^{ste}planningsvergadering** zal doorgaan in het Cultureel Centrum De Krankhoeve, Grote Doelstraat 1 te Bonheiden op maandag **12 februari** om 20u00.

We nodigen hierbij alle geïnteresseerden uit die op de een of andere manier willen meehelpen aan de organisatie van deze themaweek.

Info is te verkrijgen bij Germain Van Deursen of gvand@pandora.be

LHB dag 2007: excursies gevraagd

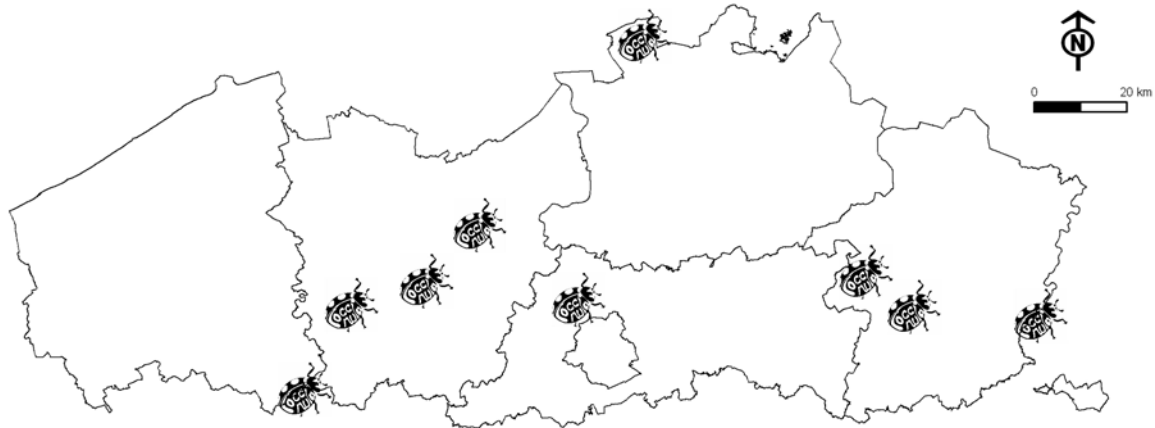
De lieveheersbeestjesdag 2007 gaat door op **zondag 27 mei**. De dag is een initiatief van de Belgische lieveheersbeestjeswerkgroep **Coccinula**, ontstaan uit de jeugdbonden voor natuurstudie (JNM en J&N).

Op deze LHB-dag worden in gans België excursies georganiseerd met speciale aandacht voor de gestippelde kevertjes. Dit is een gedroomde kans om met jouw lokale afdeling of insectenwerkgroep in de kijker te lopen.

De lieveheersbeestjeswerkgroep zorgt zoals gebruikelijk voor een kleurrijke folder waarmee je mensen kan ronselen voor de tocht.

Zelf een tocht organiseren? Stuur **vóór 15 februari** een mailtje naar lieveheersbeestjes@jnm.be ! Vermeld afspraakplaats en -uur, organisatie en een telefoonnummer voor meer info.

Op het **voorlopig programma** voor Vlaanderen staan alvast :

Kalmthoutse heide

Afspraak: 14u bezoekerscentrum De Vroente, Putsesteenweg 129 te 2920 Kalmthout. Gids en info: Nobby.thys@natuurpunt.be 014/472955.

Molenbeekvallei Steenhuffel

Afspraak: 14.00 estaminet Leireken, Brouwerijstraat, Steenhuffel.
In samenwerking met JNM 's Heerenbosch. Gids en info: Siegfried Van Ingelem 052/553847, info@natuurpuntlonderzeel.be en Gert Arijs, Gert@jnm.be

Zevergemse Scheldemeersen

Afspraak: om 14.00 aan de kerk van Zevergem (De Pinte). Natuurpunt Boven-Schelde in samenwerking met JNM afdeling Bovenschelde. Info: Christiaan De Schuijmer, tel. 09/2257135, chris.desc@telenet.be en Chris Nuyens, tel. 0495/679615, spotvogel@hotmail.com

Stadspark Oudenaarde

Afspraak: 14.00 aan het kasteel van 't Park Liedts. Gids en info: Ronny De Clercq, 055/31 64 30 of 055/45 63 42, de.zonnebloem@skynet.be

Averbode Bos en Heide

Afspraak: 13u30 aan de poort van de abdij van Averbode. Gidsen en info: Koen Berwaerts 0496/731439 en Johan Bogaert.

Benedenstroom van de Zwarte beek

Afspraak: 14u aan de hoek van de Broekstraat en de Bakelstraat, wandelgebied Hees, Zelem (Halen), organisatie: Natuurpunt regio Zelem; Gids en info: Jeroen Mentens, jeroenmentens@gmail.com, 0472/729983.

Domein Bokrijk

Afspraak nog te bepalen.

Lieveheersbeestjes in het Gentse

Afspraak nog te bepalen.

Natuurgebied d' Heide te Wetteren

Afspraak: 14u00 Parking Hotel Winterhof, Smetledesteenweg 142, 9230 Wetteren.
Organisatie: Natuurpunt Scheldeland. Gids: Wim Veraghtert, contactpersoon: Antoon Blondeel 0477/321678 of antoon.blondeel@skynet.be

Cursus ongewervelden te Holsbeek

Natuurpunt Afdeling Holsbeek organiseert in samenwerking met **Natuurpunt Educatie** en de **Natuurstudiewerkgroep Regio Hagelandse Heuvelstreek** een cursus Ongewervelden.

De aandacht wordt toegespitst op: **vlinders, libellen en waterjuffers, sprinkhanen en lieveheersbeestjes.**

In zes theoretische lessen maken de cursisten via de lesgever Nobby Thys van Natuurpunt Educatie kennis met de belangrijkste morfologische en ecologische kenmerken van deze groepen. Na de theorielessen kunnen de cursisten met de verworven kennis aan de slag tijdens zes excursies onder leiding van een ervaren gids.

De theoretische lessen gaan door in **Villa Coremans, Gelrodeweg 2 te 3200 Aarschot** op vr. 30/03/2007, vr. 06/04/2007, vr. 20/04/2007, vr. 27/04/2007, vr. 25/05/2007 en vr. 06/07/2007, telkens van 19u.30 tot 22u.30.

De excursies gaan door op:

-zaterdag 12/05/2007, in **Papenbroek**, afspraak kerk Assent, hoek Pastorijstraat en Nieuwstraat, Assent, Bekkevoort.

-zondag 17/06/2007 in **Vorsdonkbos-Turfputten**, afspraak oud station Gelrode, hoek Turfputtenstraat en Baan op Rotselaar, Gelrode, Aarschot.

-zaterdag 14/07/2007 in **Demerbroeken**, afspraak St.-Barbarakapel, hoek Mortelbroekstraat en Bredestraat, Averbode, Scherpen-heuvel-Zichem.

-zondag 22/07/2007 in **Walenbos**, afspraak kerk Houwaart, hoek Halderstraat en Molenstraat, Houwaart.

-zaterdag 28/07/2007 in **Dassenaarde**, afspraak Bolhuiskapel Molenstede, Asdonkstraat, Molenstede, Diest.

-zaterdag 4/08/2007 in **Hagelandse Vallei**, afspraak Uythemmolen, Molenbaan, Wezemaal.

-zondag 26/08/2007 in **Vallei van de Drie Beken**, afspraak kerk Vleugt, Vleugtstraat, Vleugt, Diest.

Telkens **van 13u.30 tot 16u.30**, behalve op **zo. 26/08/2007 van 10u. tot 13u.**

Inschrijving via Tinne Snoeijs Tinne.Snoeijs@hotmail.com of 0475/901151.

Inschrijvingsprijs voor leden 30 euro en voor niet-leden 40 euro.

Maximum aantal deelnemers: 25 pers.

Activiteitenkalender

3 februari 2007

Brussel

Brakona-contactdag

Afspraak: H. Conscience gebouw, Koning Albert II-laan 15, 1210 Brussel

Organisatie: Brakona

Info + inschrijven: Kelle Moreau 015/77.01.61 of kelle.moreau@natuurpunt.be

8 februari 2007

Ronse

Determinatie-avond meegebrachte ongewervelden

Afspraak: De Woeste Hoogte, Hotondstraat 2, 9600 Ronse 19u30 - 22u30.
Organisatie: NP Lampyris, invertebratenwerkgroep Vlaamse Ardennen *plus*
Info: Anne Fobert 055/21.01.37 of lampyris@telenet.be

10 februari 2007

Antwerpen

10de ANKONA-ontmoetingsdag

Afspraak: Provinciehuis, K. Elisabethlei 22, 2018 Antwerpen vanaf 09u30.
Thema: Biodiversiteit en langdurig natuuronderzoek in de provincie Antwerpen
Organisatie: Ankona
Info + inschrijven: Ankona 03/259.12.00 of ankona@pih.provant.be

15 februari 2007

Zutendaal

Insectendeterminatie-avond

Afspraak: Bijen- en insectencentrum 'De Lieteberg', Zuurbroekstraat 16, Zutendaal van 19u tot 22u.
Organisatie: NP Educatie
Info + inschrijven: Nobby Thys 014/ 47.29.55 of nobby.thys@natuurpunt.be

16 februari 2007

Turnhout

Cursus rond het thema [insectendeterminatie](#) (kadervorming)

Afspraak: Secretariaat Natuurpunt Educatie, Graatakker 11 Turnhout van 19u tot 22u.
Organisatie: NP Educatie
Info + inschrijven: Nobby Thys 014/ 47.29.55 of nobby.thys@natuurpunt.be

22 februari 2007

Olen

Vergadering werkgroep waterleven

Thema-avond algen / plankton

Afspraak: Pastorie St. Jozef Olen Lichtaartseweg 200 om 19u.30– 22u.00
Organisatie: NP Dubbelloof
Info: Erik Stoffelen (03/651.67.64) of ericstoffelen@skynet.be

8 maart 2007

Ronse

Spinnen, deel 2

Afspraak: De Woeste Hoogte, Hotondstraat 2, 9600 Ronse 19u30 - 22u30.
Organisatie: NP Lampyris, invertebratenwerkgroep Vlaamse Ardennen *plus*
Info: Anne Fobert 055/21.01.37 of lampyris@telenet.be

10 maart 2007

Mechelen

Vlinderstudiedag

Afspraak: Katholieke Hogeschool Mechelen (Campus De Ham), Raghenooplein 21bis, Mechelen om 9u30

Thema: o.a. Nieuwe dagvlinderatlas, verder nog binnen- en buitenlandse sprekers

Organisatie: Vlaamse vlinderwerkgroep, Natuurpunt, INBO

Info + inschrijven: Wouter Vanreusel 015/28.72.13 of wouter.vanreusel@natuurpunt.be

14 maart 2007

Zutendaal

Insectendeterminatie-avond

Afspraak: Bijen- en insectencentrum 'De Lieteberg', Zuurbroekstraat 16, Zutendaal van 19u tot 22u.

Organisatie: NP Educatie

Info + inschrijven: Nobby Thys 014/ 47.29.55 of nobby.thys@natuurpunt.be

15 maart 2007

Turnhout

Cursus rond het thema [insectendeterminatie](#) (kadervorming)

Afspraak: Secretariaat Natuurpunt Educatie, Graatakker 11 Turnhout van 19u tot 22u.

Organisatie: NP Educatie

Info + inschrijven: Nobby Thys 014/ 47.29.55 of nobby.thys@natuurpunt.be

...en vergeet ook niet:

**Weet je wat ik zie
als ik gedronken heb?**

Insecten in de schijnwerper

Tentoonstelling
in het Natuureducatiecentrum 'De Vroente'

Putsesteenweg 129
2920 Kalmthout

van 18 november 2006 tot 11 februari 2007
open op werkdagen van 9 u. tot 17 u.
in het weekend van 14 u. tot 17 u.

Varia

Wil je de focus@ongewervelden in de toekomst *niet meer* ontvangen, geef dan jouw naam en e-mailadres door op ons **contactadres**:

focus.ongewervelden@telenet.be

Je kan op dit adres ook terecht voor het doorgeven van gegevens van andere geïnteresseerden, mededelingen en teksten voor de volgende focus, vragen en suggesties...

De lijst met namen waar je jouw waarnemingsgegevens naar toe kunt sturen is te vinden op volgend website adres :

<http://users.pandora.be/lampyris/lampyris/focus.htm>

Dank voor het lezen en tot de volgende keer!